

Opcat-inspektion av Kriminalvården, häktet Sollentuna den 2 och 3 februari 2017

JO:s uttalande i korthet: Häktet Sollentuna är ett av de sju häkten som JO inspekterade under januari och februari 2017. När Migrationsverket fattar ett beslut om placering hos Kriminalvården kan förvarstagna utlänningar placeras i häktet. De vistas då under avsevärt sämre förhållanden, och utan samma möjligheter att åtnjuta sina lagstadgade rättigheter, jämfört med de som är placerade i Migrationsverkets förvar. Det är enligt chefsJO inte acceptabelt och frågan kommer att följas upp i ett initiativärende (se protokoll efter inspektion av häktet Huddinge dnr 416-2017).

Vid inspektionen fanns 123 intagna utan restriktioner och 35 var placerade på häktet Sollentunas restriktionsavdelningar. Även vid denna inspektion aktualiseras frågan om Kriminalvårdens arbete med isoleringsbrytande åtgärder och chefsJO hänvisar till det uttalande och den återrapportering som hon begärt i frågan (se dnr 416-2017).

Vidare påminner chefsJO om vikten av att Kriminalvården ger en fullständig och korrekt information till intagna på ett språk som de förstår så att de kan ta tillvara sina rättigheter. Kriminalvården uppmanas även att se över häktets jourläkaravtal.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsJO Elisabeth Rynning genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén tillsammans med föredragandena Ellen Ringqvist och Johanna Fransson (protokollförare) samt sekreteraren Anneliese Fältström den 2 och 3 februari 2017 en oanmäld inspektion av Kriminalvården, häktet Sollentuna.

Inspektionen inleddes med ett kort möte med tf. häkteschefen tillika kriminalvårdsinspektören Pär Larsson. Därefter genomfördes en rundvandring i lokalerna. JO:s medarbetare samtalande med 11 intagna och 7 anställda. En översiktlig granskning gjordes av instruktioner, häktesplaner, säkerhetsbedömningar och incidentrapporter.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid redogörelsen deltog häkteschefen Anders Forsgren och kriminalvårdsinspektörerna Johan Olander, Johan Eklund, Johanna Johansson, Gustav Åsgård, Therese Eriksson, Camilla Sahlin, Patrik Ahnell och Anette Skepper Forsström.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2017 ett fokus på vilken löpande tillsyn av frihetsberövade som utförs i syfte att skydda deras liv och hälsa.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Häktet Sollentuna inspekterades senast av JO den 23–24 september 2015 (dnr 4969-2015). Dåvarande chefsJO Elisabet Fura uttalade efter inspektionen att häktet Sollentuna borde prioritera arbetet med att utöka öppethållandet av systemet för intagnas telefoni inom Kriminalvården (INTIK-systemet) som stängde kl. 17.00 samt införa en rutin där exempelvis nattpersonalen tog en personlig kontakt med varje intagen. Det sistnämnda skulle enligt Elisabet Fura utgöra en viktig isoleringsbrytande åtgärd och även en viktig möjlighet för personalen att kontrollera de intagnas mående. Vidare erinrade Elisabet Fura om att utgångspunkten för skyddsvisitation av intagna enligt hennes mening måste vara att den ska genomföras av personal av samma kön som den intagne som visiteras.

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning.

lakttagelser vid inspektionen

Organisation

Storlek och beläggning

Häktet Sollentuna tillhör Kriminalvårdens region Stockholm, verksamhetsområde Sollentuna. Häktet har 240 platser. De 240 platserna är fördelade på 5 våningsplan. Varje våningsplan har 48 platser, fördelat på 2 korridorer och 4 avdelningar. Häktet rymmer 11 specifika säkerhetsplatser vilka är förlagda till en avdelning. Vidare finns det en särskild observationsavdelning (OBS-avdelning). Två våningsplan utgör gemensamhetsavdelningar. Det finns 24 gemensamhetsplatser för kvinnliga intagna. Av de 240 platserna utgör 24 särskilda ungdomsplatser. Det finns en gemensamhetsavdelning för ungdomar.

Vid inspektionens första dag var det 207 inskrivna i häktet. Sex intagna hade externa placeringar. Av de 201 intagna som befann sig i häktet hade 84 beslut om restriktioner och 117 hade inte beslut om restriktioner. I häktet fanns

7 intagna som var placerade hos Kriminalvården enligt beslut av Migrationsverket (förvarstagna). Av de 117 utan restriktioner var 82 placerade i gemensamhet, varav 1 var förvarstagen. Det fanns 35 intagna utan restriktioner som var placerade på häktets restriktionsavdelningar.

Bemanning

I häktet finns ca 180 anställda. Häktet hade en personalomsättning på 30 procent under 2016. Utöver bemanningen på avdelningarna har häktet en särskild ungdomshandläggare som riktar sig till intagna som är under 21 år, tre uppsökare från frivården och en psykolog. Vidare finns alltid sjuksköterskor i tjänst dagtid måndag till söndag, en somatisk läkare kommer till häktet en gång per vecka och psykiatriker befinner sig på häktet två gånger per vecka.

Häktesuppdrag om Isoleringsbrytande åtgärder

Kriminalvården genomför nationella mätningar av isoleringsbrytande åtgärder vid ett antal tillfällen årligen. Därutöver har region Stockholm i sin regionala verksamhetsplan uppdragit åt sina häkten att genomföra egna mätningar.¹ På häktet Sollentuna för personalen på avdelningarna en manuell tidslista, vissa avdelningar har även en Excelfil. Av listorna framgår att de insatser som mäts är uppdelade i mellanmänsklig kontakt, transport och miljöombyte. I mellanmänsklig kontakt ingår externa besök, kriminalvårdspersonal, samsittning, telefon och stentofon. I miljöombyte ingår dusch, gym, promenad och aktivitetsrum. På fråga om det finns någon samlad statistik att ta del av över t.ex. antal samsittningar är svaret att det går att få fram dessa uppgifter men det tar väldigt mycket tid.

Den fysiska miljön

Bostadsrummen är standardutrustade och försedda med toalett. Fönstren är försedda med persienner som den intagne själv kan reglera.

Gällande beskrivning av rastgårdarna hänvisas till JO:s protokoll från inspektion av Kriminalvården, häktet Sollentuna, den 23–24 september 2015, dnr 4969-2015.

Två intagna uppgav i samtal att rastgårdarna kändes som betongbunkrar och att de var små och instängda.

JO:s medarbetare upplevde rastgårdarna som deprimerande och dystra.

Måltider

De intagna serveras frukost kl. 8.00-08.45, lunch kl. 11.00-11.45 och middag 16.15-16.45.

¹ JO:s protokoll från inspektionen av Kriminalvården, häktet Kronoberg dnr 417-2017.

Inskrivning

Häktet har en avdelning för inskrivning. En frihetsberövad som ska skrivas in i häktet anländer via inpasseringen och dennes tillhörigheter röntgas och klädbyte sker i ett bostadsrum. Inskrivning och suicidscreening sker i ett av de två inskrivningsrummen.

Screening

Kriminalvårdens blanketter för suicidscreening används i samband med den initiala screeningen vid inskrivningen. Därefter sker en uppdaterad screening (särskild blankett) t.ex. i samband med delgivning av dom, i samband med rättegång eller när något omskakande inträffat.

Av en lokal instruktion (Instruktion för personal avseende riskbedömning och tillsyn) framgår att det är av stor vikt att man kontrollerar om det finns riskfaktorer minst ett år tillbaka i tiden i både KVR (kriminalvårdsregistret), daganteckningar och i VSP (verkställighetsplanering) innan man fyller i frågeformulären. Om klienten inte förstår/talar svenska ska tolk eller personal med aktuell språkkunskap anlitas. Personalen uppgav att om screeningen ger indikation på riskmående kontaktas sjukvårdspersonalen på häktet om de är i tjänst, annars kontaktas vakthavande befäl.

Tillsyn

Av samma lokala instruktion som ovan framgår att beslut om särskild tillsyn fattas av en kriminalvårdsinspektör eller ett vakthavande befäl i enlighet med vad som framkommer i frågeformulären. Ger frågeformuläret ingen indikation på självmordstankar, planer eller självskadande handling men en personals intuition eller annan indikation påvisar något annat ska detta beaktas och kommuniceras med beslutsfattare samt häktets sjukvårdspersonal. Fram till att en riskbedömning har gjorts ska oregelbunden tillsyn ske med minst 15 minuters intervall.

I samtal med personal kom det fram att om riskfaktorer för självmord slår igenom vid screeningen beslutar det vakthavande befälet om ständig tillsyn. Det blir automatiskt ständig tillsyn om den intagne svarar ja på alla frågor i screeningen. Beroende på omständigheterna kan det fattas beslut om ständig tillsyn även om den intagne inte svarar ja på alla frågor. Om en intagen inte vill medverka vid screeningen fattas beslut om tillsyn med 15 minuters intervall. Även i dessa fall kan beslut om ständig tillsyn fattas beroende på vad den intagne svarar. Det är aktuellt med ständig tillsyn när en intagne utför en självskadande handling eller uttalar någon form av suicidal tankar. Om en intagen exempelvis är påverkad och personalen är orolig att något ska hända fattas beslut om tillsyn med 15 minuters intervall. En screening görs och en sjuksköterska bedömer den intagne och sedan får det vakthavande befälet besluta om den intagne ska ses till en gång i timmen eller om det ska vara ständig tillsyn. När en intagen behöver stå under tillsyn placeras han/hon på det våningsplan där avskiljningsrum m.m. finns.

I samtal med en sjuksköterska kom det fram att sköterskan kan besluta om omvårdnadstillsyn utan att kontakta det vakthavande befälet. Det händer också att en sjuksköterska kan bedöma att en intagen inte behöver särskild tillsyn även om suicidscreeningen givit utslag, det sker i så fall i uppenbara fall. Om den intagne blir sämre måste läkare kontaktas. En remiss skrivs om den intagne måste till sjukhus och denne står under ständig tillsyn fram till transport.

Medicinsk tillsyn

Enligt samma instruktion framgår att om läkare/sjuksköterska rekommenderar att en intagen ska stå under tillsyn så är det en medicinsk bedömning och övervakningen ska utföras av utbildad och erfaren hälso- och sjukvårdspersonal. Det innebär att medicinsk tillsyn endast kan ske på sjukhus och inte inom Kriminalvården. Om en läkare eller en sjuksköterska beslutar om medicinsk tillsyn 4 ggr/timme eller tätare p.g.a. psykisk ohälsa ska den intagne transporteras till länsakuten på St. Görans sjukhus för bedömning om vidare vård krävs. Kriminalvården ansvarar för transporten och att den intagne står under ständig tillsyn (sekundbevakning) intill dess den intagne tagits emot på sjukhuset.

I samtal med personal kom det fram att medicinsk tillsyn görs på inrådan av sjukvården men att det är kriminalvården som fattar beslutet. Tillsyn utförs av kriminalvårdare i avvaktan på att transport ordnats så att den intagne kan tas till sjukhus under bevakning av personal.

Placering i häktet

I samtal med inskrivningspersonal kom det fram att när det sker en inskrivning av en person som inte har restriktioner tas i de flesta fall, en kontakt med en handläggare på häktets kriminalunderrättelsetjänst (KUT) inför en eventuell placering på en gemensamhetsavdelning. I avvaktan på besked från KUT placeras den intagne på en restriktionsavdelning. Det fattas inte ett beslut om avskiljning i dessa situationer. Vidare kom det fram att personalen fått instruktioner om att de har några dagar på sig att handlägga frågan om en intagen kan placeras i gemensamhet.

När en intagens restriktioner hävs kontaktas KUT och den intagne får stanna på restriktionsavdelningen till dess att KUT lämnat besked om placering. Det fattas inte något beslut om avskiljning under denna tid. Målet är att den intagne ska kunna placeras på en gemensamhetsavdelning så snart som möjligt. Beslut om avskiljning fattas när restriktioner hävs för en intagen men denne inte kan placeras på en gemensamhetsavdelning. Beslut om avskiljning fattas också när en intagen i gemensamhet avskiljs utifrån säkerhetsskäl.

Samtal med intagna

En intagen med restriktioner uppgav att hon hade haft samsittning två av de fem månader hon vistats i häktet. En 16-åring som varit häktad en vecka med restriktioner uppgav att det blev ensamt. Ungdomen hade hemställt om

samsittning men inte fått svar vid tidpunkten för inspektionen. Ungdomen uppgav vidare att hon ibland vistades i bostadsrummet 23 timmar om dygnet och att hon inte hade aktiviteter varje dag.

Beslut om placering av en intagen i avskildhet

Av en lokal instruktion (Instruktion för personal avseende avskildhet) framgår att beslut om placering i avskildhet fattas av ett vakthavande befäl eller en kriminalvårdsinspektör. Beslutsfattaren ska även ta ställning till om den intagne ska ha någon extra tillsyn under avskildhetsplaceringen.

Förvarstagna

I samtal med personal kom det fram att alla intagna får ankomstsamtal, även de förvarstagna.

Vid inspektionen var en 20-årig förvarstagen placerad på en restriktionsavdelning sedan tre veckor efter beslut av Migrationsverket. I samtal med den förvarstagne kom det fram att han hade såväl hemlandspass som uppehållstillstånd i ett EU-land där han har ett arbete. Han blev förvarstagen i början på december och placerades inledningsvis på ett av Migrationsverkets förvar och flyttades till häktet Sollentuna efter att ha förolämpat en personal på förvaret. Han uppgav att han lämnat ifrån sig alla sina dokument när han blev förvarstagen och samtyckt till att åka tillbaka både till sitt hemland och till landet där han har uppehållstillstånd. Tiden i häktet tillbringade han i sitt rum och han gick bara ut en kort stund för att röka. Han uttryckte att han upplevde behandlingen av honom som omänsklig och att det ”var som tortyr” att sitta inlåst dygnet runt särskilt som han inte var misstänkt för något brott. Han uppgav att han aldrig varit frihetsberövad tidigare. Han framhöll att han var skötsam i häktet och undrade varför han inte fick komma tillbaka till förvaret. Samtidigt förstod han inte varför han inte fått åka hem tidigare. En resa var bokad till dag två av inspektionen.

I samtal med flera förvarstagna kom det fram att de inte fått besök av personal från Migrationsverket i häktet.

Information

Av en lokal instruktion (Instruktion för personal avseende introduktion för intagen) framgår att en häktad så snart som möjligt efter ankomsten till häktet ska få muntlig och skriftlig information om ordningsregler, lokaler, signalanordningar och brandskyddsinstruktioner samt om det regelverk som gäller för vistelsen. Senast dagen efter inskrivning ska ett informationssamtal hållas med klienten. Samtalet ska genomföras av kriminalvårdare på den avdelning där klienten är placerad. Vid samtalet ska häktets ordningsregler lämnas till den intagne. Ordningsreglerna ska användas som underlag för samtalet. Annan skriftlig information, t.ex. centralt framtagna informationsbroschyrer, kan lämpligen lämnas över vid samtalet. Det anges att det är viktigt att försäkra sig

om att klienten har förstått informationen, t.ex. genom att ställa frågor. Tolk ska användas om det bedöms finnas behov för det.

På en avdelning finns information om dagsrutiner i en plastficka på insidan av dörren till bostadsrummen. Dagsrutinerna finns på svenska, engelska och arabiska.

I samtal med personal kom det fram att de intagna får information vid de ankomstsamtal som hålls på avdelningarna.

I samtal med intagna uppgav flera att de inte fått någon information vid inskrivningen eller att de inte mindes om de fått någon information. Några intagna uppgav att det fanns information uppsatt på insidan av dörren i bostadsrummet. En intagen som inte talade svenska uppgav att hon fått muntlig information på engelska men ingen skriftlig information. En intagen ungdom uppgav att hon fick lite information när hon kom på fredagen och mer information efter helgen. Hon fick även skriftlig information. En förvarstagen som var placerad i häktet uppgav att han fått muntlig information med hjälp av tolk. En annan förvarstagen uppgav att han förstod lite engelska och att han fått muntlig information utan tolk. JO:s medarbetare samtalade med den förvarstagne med hjälp av tolk efter att bedömning gjorts att den intagne inte förstått engelska tillräckligt bra.

Hälso-och sjukvård

Häktets sjuksköterskor arbetar mellan kl. 8.00-18.00 på vardagarna och kl. 9.00-17.00 på helgerna. Vardagar efter kl. 18.00 kan jourläkare kontaktas. På helgerna kan läkare kontaktas per telefon dygnet runt.

I samtal med en sjuksköterska kom det fram att det är den säkerhetsbedömning som gjorts som avgör om en intagen har fängsel vid undersökningar på sjukhus. Intagna kan ha fängsel även om kriminalvårdens personal närvarar i rummet vid undersökningen. Ibland sitter kriminalvårdarna utanför rummet. Det är säkerhetsaspekten som är avgörande. Handlar det om t.ex. känsliga undersökningar på kvinnor kan personalen utifrån integritetsaspekten stå en bit bort.

Sköterskan uppgav vidare att de intagna får lappar men får fråga efter kuvert. De kan lägga lapparna i kuvert.

Flera intagna uppgav att de träffat en sjuksköterska och att det varit bra möten. En intagen menade att tiderna för medicinutdelning inte sköts av kriminalvårdarna.

En intagen kvinna uppgav att hon genomgått en gynekologisk undersökning på sjukhus. Hon bar handfängsel under transport till sjukhuset och vid undersökningen. De två kvinnliga vårdarna som transporterade henne var kvar i rummet under undersökningen medan en manlig vårdare lämnade rummet.

Telefoni

I samtal med personal kom det fram att en ansökan om telefoni behandlas som en ansökan att få ringa inom INTIK. Det är svårt att få ringa till mobiltelefon eller IP-telefoni inom INTIK. Om en intagen vill ringa utanför INTIK krävs starka skäl. Barnperspektivet kan vara ett sådant skäl, dvs. om en intagne behöver ringa sina barn. I dessa fall rör det sig om bevakade samtal där intagna ska slussas ut från cellen vilket innebär en begränsad möjlighet att ta ut andra intagna med restriktioner. Samtal får då ringas när personalsituationen tillåter.

En intagen utan restriktioner som var placerad på restriktionsavdelning hade synpunkter på telefonin. Det går inte att lägga in mobilnummer eller IP-telefoni vid samtal via INTIK-systemet vilket är möjligt på andra häkten. Detta medförde en sämre relation mellan den intagne och hans barn då han hade svårigheter med att få ringa dem. Häktespersonalen har enligt den intagne hänvisat till säkerhetsrisken som grund för att han inte fick lägga till mobilnummer.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen. Kriminalvårdens medarbetare lämnade följande kommentarer.

Isoleringsbrytande åtgärder

För att bryta isolering skulle fler gemensamhetsplatser behövas, vilket är en byggnadsteknisk fråga. Häktet byggdes som ett säkerhetshäkte och det finns för få utrymmen för gemensamma aktiviteter. Häktet försöker se över hur lokalerna används i syfte att skapa mer tid för de intagna utanför bostadsrummet. De senaste tio åren har det uppmärksammats att häktade ska vara i gemenskap. Ett resultat av det är att fler får samsittning.

Sju dagar utspritt över året (2016) har häktena fått i uppdrag av Kriminalvårdens huvudkontor att mäta isoleringsbrytande åtgärder. Det är svårt att fylla i sådana listor då de intagna har mer kontakter än vad som ska rapporteras i listan. Varje kontakt ska noteras men det är endast de större åtgärderna om minst 30 minuter som blir registrerade. För att lättare kunna visa vad som görs behöver förfarandet digitaliseras.

Fysisk miljö

Promenadgårdarna är dystra. Det finns normering kring hur stora promenadgårdarna ska vara men inte hur de ska vara utformade. Häktet Sollentuna är byggt utifrån säkerhet, vilket har betytt kompromisser i andra funktioner t.ex. fönster som går att se ut igenom. Andra häkten, t.ex. Huddinge och Kronoberg är byggda tidigare och har fler fönster. Intagna utan restriktioner som är placerade på restriktionsavdelningar använder rastgårdarna som är avsedda för intagna med restriktioner. Samsittningspar kan använda de gemensamma promenadgårdarna.

Måltider

I samband med middagsutdelningen får de intagna förstärkningskost.

Inskrivning

Alla intagna, även förvarstagna, får ett ankomstsamtal i samband med inskrivningen. Det sker inom ett par dagar. Om personen som ska skrivas in inte förstår svenska tolkar i första hand personal med relevant språkkunskap. Detta gäller även när sjuksköterskan har samtal med intagna dvs. att personal bistår med tolkning. Vid samtal där något måste säkerställas används tolk.

Tillsyn

De intagna transporteras till sjukhus om sjukvården rekommenderar en tillsynsfrekvens som är tätare än en gång per timme. Kriminalvården kan besluta om vilket tillsynsintervall de vill utifrån säkerhetsskäl. Det vanligaste är tillsyn en gång i timmen med uppföljning av läkare. Vid medicinsk tillsyn dokumenterar sjukvårdspersonalen i Kriminalvårdens patientdatasystem.²

Placering i häktet

Om en intagen inte har restriktioner kontaktas KUT innan en placering i gemensamhet kan ske. Om KUT gör bedömningen att placering av en intagen kan medföra att en olämplig konstellation uppstår på en gemensamhetsavdelning kan den intagne i stället placeras på en restriktionsavdelning. Beslut om avskiljning fattas då och personalen undersöker om den intagne kan placeras i ett annat häkte. Häktet Sollentuna är det häkte som har flest gemensamhetsplatser och det finns inte många alternativ vid omplacering. Många intagna utan restriktioner hamnar på restriktionsplatser runt om i Stockholm. De avskildhetsbeslut som fattas utifrån säkerhetsskäl för intagna utan restriktioner omprövas inte regelmässigt. Dessa intagna räknas i statistiken som att de har restriktioner då de sitter under restriktionsliknande förhållanden.

Förvarstagna

Häktet har en kontaktperson hos Migrationsverket och har veckovisa kontakter angående de förvarstagna. Det är sällsynt att Migrationsverket tar tillbaka de förvarstagna.

Hälso- och sjukvård

Häktet Sollentuna har samma jourläkaravtal som häktena Huddinge och Kronoberg. Det är två timmars inställetid för läkarna. Personalen åker till sjukhuset med den intagne om en läkare inte kan komma. Vakthavande befäl använder även sjukvårdsupplysningen om en medicinsk bedömning behövs utanför kontorstid.

² Profdoc Medical Office (PMO).

Kriminalvårdens personal är inte alltid närvarande vid läkarundersökningar på sjukhus, det beror på vad saken gäller. Kriminalvården har dock ett bevakningsuppdrag, vilket betyder att kriminalvårdens personal inte kan lämna de intagna så länge de har fängsel eftersom det ställer krav på ständig bevakning.

Telefoni

De intagna kan ringa veckosamtal och enskilda samtal till IP-telefoni och mobiltelefon. I normalfallet ska samtal ske via INTIK-systemet men utöver det kan man besluta om enskilda samtal. Ofta rör det sig om bevakade samtal vilket innebär ett resursproblem.

Även förvarstagna måste ringa via INTIK-systemet.

Uppföljning av tidigare inspektion

INTIK-systemet är öppet kl. 7.30–18.15 alla dagar.

Vad gäller visitationer är utgångspunkten att kvinnor visiterar kvinnor och män visiterar män. På gemensamhetsavdelningen för kvinnor är det alltid en kvinna i tjänst för att detta ska fungera. Även nattpersonalen bör ha kvinnlig personal i tjänst för att bland annat visiteringar vid inskrivning ska fungera.

Personalen på häktet tittar inte till de intagna på restriktionsavdelningarna efter inlåsning förutom vid medicinutdelning, om de inte ”ringer på”.

Protokollförare vid inspektionen var Johanna Fransson.

Justeras den 22 december 2017

Lars Olsson

Uttalanden av chefsJO Elisabeth Rynning med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Förvarstagna som placeras hos Kriminalvården

Opcat-enheten har på mitt uppdrag genomfört sju inspektioner av häkten under perioden januari–februari 2017.³ Under inspektionsperioden var ca 80 förvarstagna placerade hos Kriminalvården⁴ och i fem av de inspekterade häkten fanns förvarstagna placerade.⁵ Inspektionerna visar att de förvarstagna som placeras hos Kriminalvården vistas under avsevärt sämre förhållanden, och utan samma möjlighet att åtnjuta sina lagstadgade rättigheter, jämfört med de som är placerade i Migrationsverkets förvar. Det verksamhetsställe i Kriminalvården som i störst utsträckning lever upp till lagstiftningens krav på t.ex. kontakt med omvärlden är häktet Storboda med 24 platser. I sammanhanget bör noteras att häktet Storboda är ett gemensamhetshäkte där de intagna kan vistas tillsammans på avdelningarna.

I häktet Sollentuna vistas förvarstagna ofta under liknande förhållanden som gäller för häktade med restriktioner. Det innebär att en förvarstagen kan vara inlåst 23 timmar om dygnet. I samtal med förvarstagna i häktet Sollentuna kom det fram att de inte får besök av handläggare från Migrationsverket och enligt uppgifter från ledningen i häktet tas de förvarstagna sällan tillbaka till ett förvar. Jag noterar i detta sammanhang att JO Cecilia Renfors i ett inspektionsprotokoll avseende Migrationsverkets förvar i Gävle (dnr 4831-2016) påtalade behovet av en lagreglering av beslut om omprövning av s.k. säkerhetsplaceringar enligt utlänningslagen. En kopia av protokollet lämnades därför till Justitiedepartementet.

Häktet Sollentuna, liksom flertalet av de övriga häkten som inspekterats under januari och februari 2017, uppvisar brister i hur de förvarstagnas rättigheter tillgodoses. Jag har i protokollet för häktet Huddinge uttalat mig om förhållandena för förvarstagna som är placerade hos Kriminalvården. Det uttalandet äger giltighet även för häktet Sollentuna och de frågeställningar som aktualiseras här kommer jag att återkomma till inom ramen för det

³ Se förutom det nu aktuella ärendet JO:s ärenden avseende häktena Huddinge, dnr 416-2017, Kronoberg, dnr 417-2017, Gävle, dnr 418-2017, Storboda, dnr 581-2017, Halmstad, dnr 582-2017 och Ystad, dnr 583-2017.

⁴ För information om antal förvarplatser hos Migrationsverket, se JO:s protokoll efter Opcat-inspektionen av förvaret i Göteborg (dnr 1000-2017) och Migrationsverkets redovisning av ett regeringsbeslut (Ju2016-/03872/SIM, dnr 1.1.2-2016-80029).

⁵ I häktena Huddinge, Kronoberg, Gävle, Sollentuna och Storboda fanns förvarstagna placerade.

initiativärende som jag beslutat om (se protokollet från Opcat-inspektion av häktet Huddinge, dnr 416-2017).

Faktisk isolering av häktade utan restriktioner och förvarstagna samt isoleringsbrytande åtgärder

Jag noterar att i häktet Sollentuna kan även brottsmisstänka intagna utan särskilda restriktioner vara placerade under samma förhållanden som råder för intagna med restriktioner. Vid tidpunkten för inspektionen fanns 123 intagna utan restriktioner och 35 av dessa var placerade på häktets restriktionsavdelningar. Det varierade hur länge de hade varit intagna i häktet. Frågor om beslut om placering i avskildhet för intagna i häkte har jag anledning att återkomma till i ett initiativärende (dnr 5969-2015).

När det gäller frågan om Kriminalvårdens arbete med isoleringsbrytande åtgärder och under vilka förhållanden de intagna är placerade hänvisar jag även här till mitt uttalande i protokollet efter inspektionen av häktet Huddinge (dnr 416-2017).

Information om rättigheter

Varje intagen ska i anslutning till att han eller hon tas in i en förvaringslokal informeras om verkställighetens innebörd på ett språk som han eller hon förstår (2 § häktesförordningen [2010:2011]). En intagen ska i anslutning till att han eller hon tas in i häkte informeras om bl.a. rättigheter och skyldigheter och lokala rutiner. Informationen bör lämnas på ett språk som den intagne förstår, företrädesvis skriftligen eller genom skyltning eller i digitalt format (1 kap.10 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte, [KVFS 2011:2]).

Det framgår av protokollet att det förekom att häktade och förvarstagna som är placerade i häktet Sollentuna inte får någon särskild skriftlig information om sina rättigheter och rutiner i häktet. Det framgår också att den generella information om dagliga rutiner i häktet som finns tillgänglig för de intagna endast finns översatt till två språk.

Avsaknaden av skriftlig information medför att det finns en stor risk för att de intagna inte får den information de har rätt till. Jag uppmanar därför häktet Sollentuna att omgående vidta åtgärder som säkerställer att samtliga intagna får en fullständig och korrekt information på ett språk som de förstår, och att tolk används vid behov, så att de kan ta tillvara sina rättigheter. Informationen bör vara skriftlig och de intagna bör få behålla den under hela vistelsen i häktet. Det bör även dokumenteras när informationen lämnades och vem som utförde uppgiften.

Den fysiska miljön

Utformningen av rastgårdar

Europarådets kommitté mot tortyr (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) uttalade

efter sitt senaste besök i maj 2015 följande avseende rastgårdarna i häktet Sollentuna:

Remand prisoners were allowed one hour of outdoor exercise every day. That said, the CPT is concerned by the fact that exercise yards in all the remand prisons visited were located on the roof and were generally rather small and of an oppressive design (high walls and frosted glass which obstructed any outside view).

It is regrettable, however, that despite the CPT's recommendations in previous reports, the (re) construction plans in both Sollentuna and Kronoberg remand prisons had replicated the same oppressive design of the exercise yards.

The CPT recommends that the Swedish authorities take steps to ensure that outdoor exercise facilities in all remand prisons visited are sufficiently large to allow prisoners to exert themselves physically (as opposed to pacing around an enclosed space), less oppressive in design (e.g. allowing a horizontal view) and, as far as possible, located at ground level. (CPT/Inf [2016] 1, s. 35 paragraf 63).

I ett beslut i ett initiativärende rörande möjligheten för intagna i häkte att betrakta sin omgivning genom fönster i bostadsrummet m.m. uttalade sig dåvarande chefsJO Elisabet Fura även om utformningen av rastgårdar (dnr 7173-2014). I beslutet framhölls bl.a. att en vistelse på en rastgård fyller flera funktioner t.ex. miljöombyte som bidrar till att motverka de negativa konsekvenserna av frihetsberövandet. För att en rastgård ska fylla de funktioner som rimligen kan krävas måste det vara möjligt för de intagna att iaktta sin omgivning från rastgården. ChefsJO Elisabet Fura ansåg att det är oacceptabelt att avskildhetsrastgårdar utformas på ett sådant sätt att de blir som slutna rum med gallertak. Kriminalvården uppmanades att genomföra en inventering av samtliga anstalter och häkten avseende intagnas möjlighet att betrakta sin omgivning från bostadsrummens fönster och från rastgårdarna. Återrapporteringen kom in till JO den 19 september 2017. Jag avser att återkomma i frågan.

Hälso- och sjukvård

Jourläkaravtal

I protokollet framgår att häktet Sollentuna har samma jourläkaravtal som häktena Huddinge och Kronoberg.

Jag hänvisar till mitt uttalande i protokollet efter inspektion av häktet Huddinge där jag uppmanat Kriminalvården att se över avtalet (dnr 417-2016).

Systerlappar

Med anledning av att häktet inte tillhandahåller kuvert för s.k. systerlappar utom när en intagen särskilt begär det vill jag framhålla att känslig information därigenom kan komma att ses av personer som inte ska ha del av denna. Detta är naturligtvis olämpligt (se JO:s protokoll från inspektionerna av anstalten Kirseberg, dnr 5272-2010, och anstalten Visby, dnr 6621-2016). Jag uppmanar häktet Sollentuna att inför en rutin som innebär att intagna alltid erbjuds att lämna sitt meddelande till sjuksköterskan i ett kuvert.

Handfångsel under en intagens transport till en sjukvårdsinrättning och vid undersökning

Det har kommit fram under inspektionen att en intagen kvinna bar handfångsel vid en gynekologisk undersökning på ett sjukhus samt under transport till och från sjukhuset.

Frågan om säkerhetsarrangemang i samband med intagnas transporter till och från vistelser vid sjukvårdsinrättningar har jag tidigare behandlat i ett initiativ-ärende (dnr 1088-2016). I beslutet riktas kritik mot anstalten för att riskbedömningarna inte i tillräcklig utsträckning har gjorts utifrån individuella och aktuella faktorer, utan snarare grundats på standardiserade säkerhetsbedömningar. Jag uttalar även att planerade besök inom hälso- och sjukvården bör förberedas så att en tillfredsställande säkerhetsnivå kan upprätthållas utan onödiga kränkningar av de intagnas integritet och värdighet.

Mot bakgrund av det som kommit fram vid inspektionen vill jag påtala vikten av att riskbedömningarna blir individualiserade och att säkerhetsarrangemangen vid transporter och utevistelser bättre anpassas efter den intagnes aktuella tillstånd och situation.

Uppföljning av tidigare inspektion

INTIK-systemet

Kriminalvården har utökat tiden för öppethållandet av INTIK-systemet för telefoni till kl. 18.15 sedan förra inspektionen. Jag ser positivt på att Kriminalvården förbättrar möjligheterna för intagna att ringa. Det är dock angeläget att Kriminalvården fortsätter att arbeta aktivt med denna fråga. Jag kommer att fortsatt följa utvecklingen.

Visitationer

Jag välkomnar att häktet Sollentuna numera vidtagit åtgärder för att säkerställa att kvinnlig personal visiterar kvinnliga intagna och manlig personal manliga intagna.

Tillsyn under natten

Av protokollet framgår att personalen på häktet inte tittar till de intagna efter inlåsning förutom vid medicinutdelning, om de inte "ringt på". Ingen förändring har därmed skett i denna fråga sedan förra inspektionen vilket innebär att intagna fortfarande vistas långa tidsperioder utan mänsklig kontakt. Efter den förra inspektionen av häktet Sollentuna uttalade chefsJO Elisabet Fura bl.a. följande:

...en rutin där exempelvis nattpersonal tar en personlig kontakt med varje intagen innebär enligt min mening en viktig isoleringsbrytande åtgärd och även en viktig möjlighet för personalen att kontrollera de intagnas mående.

Jag instämmer i uttalandet. Enligt min mening bör Kriminalvården ha en rutin där tillsyn av intagna sker även under natten och att den genomförs med hänsyn

till de intagnas integritet och behov av sömn. Jag vill återigen påtala vikten av att dessa delar av verksamheten ses över och prioriteras.

Protokollet föranleder i övrigt inte några åtgärder eller uttalanden från min sida.

2017-12-22

Elisabeth Rynning